

Zon-gedrag van Grauwe Kiekendief *Circus pygargus*, Havik *Accipiter gentilis*, Sperwer *A. nisus* en Buizerd *Buteo buteo*

Rob G. Bijlsma, Bennie van den Brink, Ben Koks, Ron Poschkens en
Petra de Vlaming

Nadat er in een eerdere Takkeling een beschrijving had gestaan van het zon-gedrag van een Wespendif (Bijlsma 1997), kwamen er diverse reacties met beschrijvingen van andere zonnende roofvogels. Omdat het aantal publicaties van zonnende roofvogels in de gematigde klimaatszone gering is, worden deze waarnemingen hier nader uitgewerkt.

Wat is zonnen precies? In de omschrijving van Simmons (1986) wordt het uitgelegd als: gedrag waarbij een vogel met opzet een positie inneemt ten opzichte van de zon, vaak samengaand met het aannemen van een speciale houding. Als dit door een droge vogel gebeurt, kan van 'echt' zonnen worden gesproken. Een natte vogel die de zon gebruikt om droog te worden, vertoont eveneens zon-gedrag. Dit wordt door Simmons (1986) weliswaar zonnen genoemd, maar feitelijk gaat het om drogen.

Enkele nieuwe gevallen van zonnende roofvogels

Grauwe Kiekendief *Circus pygargus*

Tijdens observaties vanuit een schuilhut in zomer 1994 bij een nest tussen Oudeschans en Blijham (Groningen) nam het adulte vrouwtje halverwege de zeer warme en zonnige dag een zonnende houding aan op haar vaste zitpaal. Met de rug naar de zon gekeerd spreidde ze vleugels in een licht afhangende houding; de staart werd eveneens gespreid en de nek werd iets uitgerekt. Op de foto lijkt ze haar snavel dicht te hebben, maar dat is niet echt goed te zien. In deze houding volhardde ze enige tijd (Foto 1). Voordat ze deze houding aannam, had ze niet gebaad (Ben Koks, Hans Hut).

Havik *Accipiter gentilis*

In september 1997 werd bij Vogelopvang Damland in Bergen een juveniele Havik binnengebracht. Deze vogel was blijkbaar ergens tegenaan gevlogen, waarbij één van de vleugels was beschadigd. Deze vogel werd door Petra de Vlaming op 27 oktober bespied in zijn hok op het moment dat een straal zonlicht precies viel op de plek waar de vogels meestal zat. De vogel nam prompt de deltahouding aan: vleugelboegen afhoudend en vleugeltoppen afhangend. Er werd verder geen aandacht aan besteed, omdat niet bekend was dat zon-gedrag bij Haviken niet eerder was beschreven (Petra de Vlaming).

Een tweede geval betrof een adult wijfje, dat op 10 oktober 1998 om 9.06 u (zomertijd) vanuit Berkenheuvel het aangrenzende Wapserveld opvloog en 300 m uit

de bosrand in een dode berk landde. Tót die tijd was het wisselend bewolkt en vrij heilig. Om 9.08 u brak de zon door en veranderde de tot dan toe alerte houding van de Havik. Ze zat met haar rug naar de zon, liet de vleugels licht gespreid afhangen en spreidde de staart een heel klein beetje. Tegelijkertijd knikte ze haar staart lichtelijk, zodat de hoek ten opzichte van de zon 90° werd. Al met al zeker geen deltahouding, maar een flauwe aanzet ertoe. Deze houding hield ze 65 seconden vol; op het moment dat de zon achter laaghangende wolken verdween, hernam ze haar normale verticale en slanke houding. De vogel bleef van 9.06 tot 9.43 u op deze post zitten. Bij daaropvolgende zondoorbraken, ongeacht duur en intensiteit, werd geen zonhouding meer aangenomen. (Rob G. Bijlsma).

Foto 1. Zonnend adult vrouwtje Grauwe Kiekendief nabij nest, juli 1994, tussen Oudeschans en Blijham (Hans Hut). *Sunning adult female Montagu's Harrier near its nest, July 1994, between Oudeschans and Blijham.*

Sperwer *Accipiter nisus*

In juni 1992 zat Bennie van den Brink in Boswachterij Staphorst in zijn schuilhutje bij een plasje. Vogels komen graag drinken en baden bij plasjes, en dat geeft een mooie gelegenheid foto's te maken. In dit geval had een adult wijfje Sperwer op een stam een prooi geplukt en opgegeten. Hierna vloog ze naar een boom die buiten beeld van de waarnemer stond. Kort daarop landde ze op de grond en ging tussen de hei op de grond liggen. Het wijfje had in de tussentijd niet gedronken of gebaad, iets wat was af te lezen aan de voedselresten die aan de snavel kleefden en haar droge verenkleeft. Kort daarop nam ze er vlakbij, nog steeds liggend, een iets andere houding aan. Ze ligt dan schuin op haar zij te zonnebaden (Foto 2). De snavel staat ietsje open, een teken dat ze moet koelen vanwege de zonnekracht. Helaas is op de

foto niet te zien dat ze de rechtervleugel half gestrekt heeft. Wel is duidelijk dat de linker armvleugel een dakje vormt, eveneens een teken dat de vogel het warm heeft en aan thermoregulatie doet. Deze houding werd naar schatting vijf minuten volgehouden. Even later ging ze rechtop zitten, steunend op haar enkels en met haar poten recht vooruit gestoken (Foto 3). Deze houding is ook vaak bij jongen te zien voordat ze kunnen staan. Niet lang daarna kwam ze overeind, strekte de vleugels (Foto 4) en vloog er vandoor zonder te baden.

Foto 2. Adult vrouwtje zonnebadend op de grond, Boswachterij Staphorst, juni 1992 (Bennie van den Brink). *Sunning adult female Sparrowhawk on the ground, Forestry of Staphorst, June 1992.*

Foto 3. Adult vrouwtje Sperwer zonnend terwijl ze op haar poten steunt, Boswachterij Staphorst, juni 1992 (Bennie van den Brink). *Adult female Sparrowhawk sunning while sitting on tarsi, Forestry of Staphorst, June 1992.*

Foto 4. Vleugelstrekken van adult vrouwtje Sperwer, net voor wegvliegen, Boswachterij Staphorst, juni 192 (Bennie van den Brink). *Wing-stretching adult female Sparrowhawk, just before departing, Forestry of Staphorst, June 1992.*

Buizerd *Buteo buteo*

In juni, juli en augustus 1996 werden in Zuid-Limburg vanaf een vast observatiepunt op een heuvel observaties aan vogels verricht door Ron Poschkens. In het licht glooiende landschap was een goed uitzicht mogelijk op een tegenoverliggende heuvel. De observatiepost werd gewoonlijk rond 09.00 u betrokken. Vaak zat er dan al op één van de paaltjes aan de overzijde een Buizerd. Rond 10.30-11.00 u, als de zon al hoger stond en het warmer werd, ging de Buizerd uitgebreid zonnen. Met uitgespreide vleugels en staart lag hij dan plat in het gras, duidelijk genietend van de zon. Regelmatig veranderde hij van houding, waarbij hij soms een enkele keer slechts één vleugel uitstreekte. Deze Buizerd is meerdere keren zonnebadend waargenomen, steeds in hetzelfde weiland. De indruk bestond dat de vogel wachtte tot de zon sterk genoeg was om te zonnen. In de omgeving ontbreekt water, zodat geen sprake kan zijn van drogen na een bad. Overigens werd bij deze vogel nooit de deltahouding waargenomen tijdens het zonnen.

Discussie

Niet alle vogels vertonen zon-gedrag in de strikte betekenis van het woord. In de lijst van zonnende vogelsoorten zijn gieren, Wespendif, Rode Wouw, Sperwer en Boomvalk opgenomen (Simmons 1986). De opname van de Sperwer is gebaseerd op beschrijvingen van Owen (1916, 1919). Het is echter de vraag of de waarnemingen van Owen een dergelijke omschrijving rechtvaardigen. Het is in ieder

geval merkwaardig dat voor zo'n algemene soort zo weinig waarnemingen zijn geboekstaafd waarin het zonnen wordt beschreven.

Het eerste door Owen (1916) beschreven geval heeft betrekking op een vrouwtje dat de jongen op het nest had afgeschermd tijdens een zware onweersbui. Nadat de bui voorbij was getrokken en ze de jongen had gevoed, ging ze vlakbij het nest op een dode tak zitten, waarbij ze haar rug naar de fel doorgebroken zon draaide. Daarbij spreidde ze haar vleugels in een neerwaartse houding met goed gespreide handpennen, soms één vleugel iets verder uitstrekkend dan de ander. De staart werd maximaal gespreid. Af en toe krabde ze haar kop. Even later begon ze haar borstveren te poetsen. In de verschillende houdingen kon ze een minuut of langer bewegingloos volharden. Zodra ze in de schaduw kwam te zitten, werden haar bewegingen drukker en keerde ze zich meer op de wind. Nog wat later vloog ze naar een zonnige plek op een dode tak waar ze haar vleugels en staart wijd gespreid hield zodat de vliegveren elkaar niet raakten. Nadat ze redelijk droog was geworden, begon ze met een intensieve poetsbeurt van vooral de vlieg- en grote dekveren. Na 49 minuten hield ze op met poetsen.

De andere gevallen zijn veel minder goed beschreven (Owen 1919). Er wordt eenvoudig gesproken van 'zonnen', in één geval vermoedelijk net na het eten van een prooi en op een moment dat de zon zijn kracht al had verloren (drie kwartier voor zonsondergang, op 26 augustus 1918). In een ander geval zat het vrouwtje meer dan drie uur in de volle zon op een vaste zitpost bij het nest; hier wordt niets medegedeeld over een speciale houding.

Deze waarnemingen bewijzen dat het eerste geval betrekking had op een zich drogende Sperwer; de andere gevallen zijn te vaag om er iets zinnigs van te kunnen zeggen.

De door Bennie gefotografeerde Sperwer liet een duidelijke vorm van zon-gedrag zien, zij het in een andere houding dan bekend van Wespendif (Heinroth & Heinroth 1967, Wenzel & Tolman *s.a.*, Bijlsma 1997) en andere roofvogelsoorten (Simmons 1986). Het zonnen van roofvogels werkt meestal volgens het principe van de delta-houding of de gespreide-vleugel-houding. De houding van de Sperwer leek meer op dat wat bij duiven en zangvogels bekend is: liggend op de grond en lateraal zonnend, met één vleugel (deels) gespreid en vaak met half-geopende snavel. Ook de Buizerd maakte gebruik van de gespreide-vleugel-houding; in dit geval werd niet gezien of de vogel zijn snavel iets opensperde. De Grauwe Kiekendief en Havik maakten gebruik van de deltahouding.

Deze gevallen bewijzen dat zonnen niet is voorbehouden aan slechts enkele soorten. Sterker nog, het is mogelijk dat alle soorten onder gunstige omstandigheden gebruik maken van scherp zonlicht (om wat voor reden dan ook; zonder experimenteel onderzoek heeft het weinig zin daar verder over te speculeren). Wel is het frappant dat echt zongedrag in het vrije veld zo weinig wordt waargenomen bij Sperwer, Havik en Buizerd, toch algemene soorten die zich vaak (vooral Buizerd) langdurig laten observeren. Dat zou een aanwijzing kunnen zijn dat zonnen in ieder geval niet frequent optreedt, met uitzondering van Wespendif (Bijlsma 1997).

Summary: Sunning behaviour of Montagu's Harrier *Circus pygargus*, Goshawk *A. gentilis*, Sparrowhawk *A. nisus* and Common Buzzard *Buteo buteo*

An adult female Montagu's Harrier adopted a sunning posture while resting on a favourite sitting post near her nest in the province of Groningen, in July 1994: fully stretching her wings in a slightly drooping fashion, spreading the tail and stretching the neck, bill apparently not opened. She sat with her back towards the sun (Photo 1).

A juvenile Goshawk in a revalidation centre was seen adopting the delta wing posture in September 1997 at the very moment that the sun fell on the spot where it was sitting. On 10 October 1998, at 9:08 hr, an adult female Goshawk adopted a low-intensity sunning posture shortly after having landed on an exposed, dead birch on a heath, some 300 m from the nearest woodland. She sat with her back towards the sun, which just emerged from behind the clouds. The Goshawk very slightly opened her wings, which remained in a drooped position. The tail was slightly fanned and cocked, in such a way that it angled at 90° with the sunbeams. She held this position for 65 seconds, until the sun disappeared. Despite intermittent sun breaks in the next 35 minutes, she did not regain a sunning posture.

An adult female Sparrowhawk was observed sunning in June 1992 while laying on the ground in heather (central Netherlands); she had just plucked and eaten a prey. She partly stretched her right wing, turning to her side and partly opening her bill. In the left wing, she slightly raised her secondaries, probably a cooling mechanism (Photo 2). This posture took five minutes, after which she uprighted herself and sat for a while on her ankle joints before departing (Photo 3 and 4).

In June, July and August 1996, a Common Buzzard was repeatedly observed sunning with outstretched wings and tail while laying in the grass (southern Netherlands). This behaviour only started about 10.30-11.00 hr, when the sun had gathered strength; sunning was never preceded by bathing.

Literatuur

- Bijlsma R.G. 1997. Zon-gedrag van een Wespendif *Pernis apivorus*. De Takkeling 5(3): 31-37.
- Heinroth O. & Heinroth M. 1967. Die Vögel Mitteleuropas in allen Lebens- und Entwicklungsstufen photographisch aufgenommen und in ihrem Seelenleben bei der Aufzucht vom Ei ab beobachtet. Band II. Edition Leipzig, Leipzig. Unveränderte Nachdruck der im Hugo Bermühler Verlag, Berlin-Lichterfelde erschienene Originalausgabe. (zonnende juveniele Wespendif in extreme delatand op pagina 156).
- Owens J.H. 1916. Some breeding-habits of the sparrow-hawk. (1) The effect of rain. Brit. Birds 10: 2-10.
- Owens J.H. 1919. Some habits of the sparrow-hawk. (7) The effects of sunshine. Brit. Birds 13: 114-125.
- Simmons K.E.L. 1986. The sunning behaviour of birds. Bristol Ornithological Club, Bristol.
- Wenzel F. & Tolman R. s.a. Sprookjesvogel: wespendif. Kosmos, Amsterdam & Antwerpen. (zonnende juveniel tegenover pagina 40).

Adressen:

RGB, Doldersummerweg 1, 7983 LD Wapse.
BvdB, Zomerdijk 86, 8079 TL Noordeinde.
BK, Bekemaheerd 129, 9737 PN Groningen.
RP, Ammonieturf 65a, 6413 KP Heerlen.
PdV, Luttk Oudorp 22, 1811 MX Alkmaar.